

MIRCEA STREINUL

SCRIERI

Studiu introductiv,
text ales, tabel cronologic, note și comentarii
de Mircea A. DIACONU

CUPRINS

Mircea Streinul: contexte, istorii, damnări (<i>Mircea A. Diaconu</i>).....	5
Tabel cronologic biobibliografic (<i>M.A.D.</i>)	55
Notă asupra ediției (<i>M.A.D.</i>)	63

POEZIE

Din volumul ITINERAR CU ANEXE ÎN VIS
(1934)

Versuri	66
Revers	66
Netemere	69
Delir	69
Panică	70
Balada răsăritului de soare	70
Frăție de cruce	71
Cât lucru au culegătorii de stele!	72
Cu moartea la un pahar de vin	72
Deces	73
Cavalerul comentează	74
Dämmerung	75
Ceremonial pentru noaptea cu moarte	76
Solilocviu	77
Omul n-are bucurie de stea și soare	77
Isus binecuvântând stelele	79
Copilandrul vorbește despre moarte	80
Praznic	80
Tezaur	81
Isus în cartierul industrial	82
Motiv pentru o gravură în lemn	82
Icoane vechi	83
Să mai scriu	83
Meteorologie	83
Amant de seară	84
Fapte diverse	85

Tragică întâmplare din strada...	85
Fioroasa crimă din comuna...	86
Vara	86
Moartea subită pe drum cu păclă	87
Vizită	87
Dramă	88
Accident în zorii zilei	88
Foarte simplu	88
Vânătoare	89
Comuniune	90
Pan vorbește	91
Misivă	91
Canabis indica	91
Mai e toamnă	92
Seară clară	92
Cântecul șerpilor de ploaie	93
Peisaj rustic	94
Seară după ploaie	94
Program	95
Numai eu	96
Un zeu coboară singur și se iubește cu pădurea	97
Balada maicii bune	98
9 septembrie 1934	99
10 septembrie 1934	101
Iconarilor	102

Din volumul OPERA LIRICĂ
(1929–1939)

Corbul de aur	103
Divertisment. Câteva poezii pentru prieteni	107
Moarte-n pădure	107
Migrare	108
Peter Schlemihl vorbind cu umbra vândută	108
Dimineața cea mare	109
Isus în pădure	110
Regret	110
Mesagiu	111
Moartea șarpelui	111
Fata în mormânt	112
Tarot sau călătoria omului	113
I.	113
II.	131
III.	138
Note la o experiență	144

Zece cuvinte ale fericitului Francisc din Assisi	145
Comentarii lirice la poeme într-un vers de Ion Pilat	160
Artă poetică	160
Tinerete	160
Sară la Voroneț	160
Poetul trădat	161
Belșug	161
Menire	161
Sclave	161
Descălecătorii	161
Marmură greacă	162
San Francisco nel deserto	162
Bucolice	162
Poezia	177

TEXTE PROGRAMATICE, MEMORIALISTICE ȘI REPORTAJE

Jurnal de poet	180
Încercări despre poezia legionară	183
Altfel de artă	185
Reînnoirea poeziei	186
Cuvinte la carte	187
Prefață sau câteva însemnări dintr-un ad-hoc jurnal de poet	192
Cernăuții. Orașul dintre cețuri (I)	193
Cernăuții. Orașul dintre cețuri (II)	199
Piața cu spânzurătoare	199
Balaurul cu mii de limbi... ..	200
Divertisment 1936	201
Catastrofă!	203
Piața Unirii - Salonul Cernăuților	203

PROZĂ

PRĂVĂLIA DIAVOLULUI	206
PROLOG	207
Capitolul I. În care luni e duminică	207
Capitolul II. Scandal la Primărie	210
Capitolul III. În care și marți e duminică	214

PARTEA ÎNTĂI. RĂZBOIUL CELOR DOUĂ ROZE

Capitolul I. Dănilă Prepeleac și Ivan Turbinca	219
Capitolul II. Boală grea	221
Capitolul III. Nucul Frozinei	238
Capitolul IV. Chibzuiala chiaburului	243

PARTEA A DOUA. PRIETENUL OAMENILOR

Capitolul I. Odaie întunecată	245
Capitolul II. Dii, hai galop, iapa tatii!	249

PARTEA A TREIA. CAZUL PROFESORULUI IPATIE HRISANT

Capitolul I. Început de seară	255
Capitolul II. Zăpadă la Cernăuți	267

PARTEA A PATRA. DUPĂ MIEZUL NOPTII

292

PARTEA A CINCEA. LUPTA ÎMPOTRIVA VISULUI

Capitolul I. Marea petrecere populară	316
Capitolul II. Întâmplare de drum	322
Capitolul III. Senzație la internatul Fetelor cumiști	327
Capitolul IV. Cămașa lui Nessus	333
Capitolul V. Circul „Barnum”	342
Capitolul VI. „Bambus & Cuțulache”	347
Capitolul VII. Reportaj local	353
Capitolul VIII. <i>Spiel im Morgengrauen</i>	354
Capitolul IX. Reprezentație fără public	358

PARTEA A ȘASEA. FUGA ÎN EGIPET

Capitolul I. Om fără somn	361
Capitolul II. Ispita	364
Capitolul III. Convorbire în ograda mănăstirii	370
Capitolul IV. Înfrângerea trufiei	373
Capitolul V. Scrisoare din Cernăuți	384

PARTEA A ȘAPTEA. ZEII ÎN INVERN

Capitolul I. Ananke	386
Capitolul II. Zeul cu picioare de lut	389
Capitolul III. Scrânciobul vanităților	399

PARTEA A OPTA. CÂND ARDE CERUL

Capitolul I. Banchetul	404
Capitolul II. Un cioban cânta din fluier	407

Capitolul III. Risipire	411
Capitolul IV. Căderea îngerului	412
Capitolul V. Tovarășul Ștefan	415
Capitolul VI. G.P.U.	419
Capitolul VII. La lumina lunii	428
Capitolul VIII. Cerul cel mare	431
Capitolul IX. Cu traista pe umăr	438
Capitolul X. Totuși viață	440
Capitolul XI. Lupta cu îngerul	443
Capitolul XII. Petruș în furtună	449
Capitolul XIII. Eliberare	457
Capitolul XIV. Tovarășul Widma poate fi și altfel	458
Capitolul XV. Țăranii	460
Capitolul XVI. Sfârșit de bal	464
Capitolul XVII. București, 1941	475
Capitolul XVIII. Diasporă	489
Capitolul XIX. „Cu gândul țintă la drepturile neamului”	497
Capitolul XX. Vatră pustie	500
Capitolul XXI. Vizită în zorii zilei	503
Capitolul XXII. Maria și liniștirea apelor	509
NOTE ȘI COMENTARIU	521
ICONOGRAFIE	547

MIRCEA STREINUL: CONTEXTE, ISTORII, DAMNĂRI

I. CONTEXTE

1. Bucovina și complexul provinciei

Mircea Streinul, o știe oricine, este figura emblematică a literaturii românești din Bucovina interbelică; îi exprimă deopotrivă complexele, entuziasmul, angoasele. Mișcarea „Iconar”, pe care a fondat-o, în care a crezut, era expresia unor căutări disperate. Fără doar și poate, bătăliile unui scriitor sunt, finalmente, o afacere personală. Dar contextele în care își duce existența, nu doar biografică, ci și ideatică, nu pot fi ignorate. În perioada interbelică, chiar istoria politică a Bucovinei a permis, dacă nu cumva a generat, apariția iconarismului ca fenomen cultural. Între convulsiile din planul mișcărilor literare și cele din arena ideologiei ori a conjuncturilor politice există corespondențe care pot dezvălui motivele mai adânci ale specificului spiritual bucovinean.

Fără a ne propune să facem o „istorie politică” a Bucovinei din perioada interbelică și fără a avea pretenția exhaustivității, recurgem aici la conturarea și ilustrarea acestei mișcări prin intermediul opiniilor formulate diacronic în presa momentului și a locului. În felul acesta, nu avem, firește, acces la o imagine *reală și obiectivă* asupra reliefului politic al momentului către care tinde istoricul. În schimb – și este chiar ceea ce ne interesează –, avem o *imagine reală a reflectării*, poate exagerate, poate falsificatoare, a acestui relief în conștiința publică. Și nu a conștiinței publice în sine, ci a direcției în care aceasta era orientată. De aceea, ceea ce ar putea părea exces de citate se constituie în dovada certă a impactului și a efectelor avute de componenta politico-istorică asupra ființei interioare a bucovineanului. Pe de altă parte, trimiterile poate prea dese la surse inaccesibile țin locul unor volume care nu se vor realiza, probabil, niciodată. Trimiterile există nu totdeauna din nevoia argumentării, ci din aceea a suplinirii unui gol istoric în cunoașterea culturii din spațiul bucovinean, chiar din aceea a înțelegerii exacte a reprezentativității faptelor discutate. Metoda aceasta a citării, chiar când citatele sunt prea ample, e preferabilă discutării pur teoretice. Precum Z. Ornea, în *Anii treizeci. Extrema dreptă românească*, putem spune că „cititorul își poate face, astfel, o imagine despre fenomenul (spiritual, ideologic și politic) comentat [...], consultând de-a dreptul textele supuse judecății”¹, chiar dacă, precum s-a întâmplat, pe nedrept, cu autorul amintitului studiu, am putea fi acuzați că reactivăm o mișcare defunctă. Nu facem altceva decât să-i radiografiem profilul, amplasarea și profunzitatea. Și nu ale unei mișcări politice, ci ale unui spațiu cultural, cu consecințele lui literare.

* * *

În 1925, la destui ani după unirea din 1918, I. Simionescu constata fapte dezamăgitoare pentru românitatea din Bucovina. Chiar dacă „Cernăuții au menirea să devină, cu orice jertfă de bani și energii, cetatea românismului în partea nordică a țării” – și reproșul unei

¹ *Op. cit.*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995, p. 20.

astfel de observații e evident – „atmosfera străină a vieții orașului continuă a te înăbuși, ca și înainte de 1918. Se poate să mă înșel, aș dori să fiu înșelat, dar n-am găsit aproape nicio schimbare între Cernăuții de altădată și cel de azi. Nimic, aproape nimic, nu spune călătorului că orașul a revenit la patria-i de demult, că jalea despărțirii prin cordonul blestemat a produs reacțiunea energiei de a șterge cât mai repede urmele samavolniciei săvârșite asupra neamului nostru. Nu e vorba de a înlătura ceea ce mai bine de un veac de stăpânire străină a săvârșit, dar măcar a impune din prima zi respectul pentru adevărata stăpânire, a învedera tuturor revenirea la starea de lucruri de dinainte de 1775. // Stăpâni sunt tot cei de ieri, în toate. Tăblițele străzilor au rămas tot cele vechi cu *Universitaetsstrasse* în mijloc, mare de o șchioapă, vizibilă de la distanță și numai sus, în litere mici, str. *Universității* [...]. Până și afișele lipite pe tablele negre sunt ca pe vremea veche, dacă nu, ostentativ, mai exagerate. // Inima ți se strânge de durere – continuă geograful –, simțind cum minoritățile profită de slăbiciunea administrației românești, căci ar fi prea trist de presupus un pact cu ele. Numai așa se explică îndrăzneala conducătorului unei naționalități de a fi spus într-o adunare oficială, de față fiind reprezentanții autorității, că el consideră România numai ca mandatară aliaților, în stăpânirea proprie a Bucovinei¹. Cuvinte la fel de grele descriau situația orașului Siret.

Dacă aceasta este imaginea unui specialist, indiscutabil corectă, altfel arată ea în memoriile mai euforice și entuziaste ale lui E. Ar. Zaharia. Intrată deja în istorie și în legendă, epoca aceasta îi părea scriitorului – în 1938 – una paradizică, a exuberanței naționaliste. Ce-i drept, el se referă în primul rând la „Bucovina de Sud” și la Rădăuți în mod special, aici feciorii de țărani în costume naționale, plini de energie, „ca niște străvechi dar tineri candidați la voievodat sau măcar la cnezate de plai², invadează străzile orașului. „Acești albi heruvimi de crin ai satelor – continuă savuros metaforic E. Ar. Zaharia – au injectat unui oraș aproape hidos străin, cantitatea cea mai însemnată de otravă sfântă și de pur elan românesc³, doar din punct de vedere economic românii fiind încă la urmă. Ce favorizează o astfel de imagine este, fără îndoială, entuziasmul tinereții și al speranței care stăpâna spiritele imediat după Marea Unire.

Procesul de românizare începuse sub astfel de auspicii, chiar dacă, așa cum constata Ion I. Nistor, mulți se îndoiau de trăinicia unirii, și nu numai ucrainenii care așteptau ajutor de la Viena, ci și românii „care nu se sfiau să ceară ridicarea unui «cordon sanitar» la Burdujeni contra înrăurinței binefăcătoare a României libere. [...] Era sămânța neîncrederii, pe care oficialitatea habsburgică timp de un veac și jumătate o sădise în sufletele chinuite ale supușilor ei față de tot ce era românesc⁴.

Împotriva unor astfel de fapte, trecute, de obicei, sub tăcere, în 1922 opera de unificare administrativă era – se pare – terminată, din moment ce spre sfârșitul anului comisia regională de unificare, creată special, era desființată. Și nu e lipsit de importanță faptul că la Universitatea cernăuțeană, care avea să focalizeze inteligența locului, corpul profesoral va fi după septembrie 1919 aproape exclusiv românesc, căci, cu excepția a doar patru profesori (Penecke, Netolitzky, Herzog și Siegel)⁵, toți ceilalți au luat drumul pribegiei, într-un

¹ *Orașe din România*, Editura Cartea Românească, București, f.a. (1925), p. 74-75.

² „Puncte de reper”, în *Antologia rădăuțeană*, Cernăuți, 1943, p. 7.

³ *Ibidem*.

⁴ „Zece ani de la unire”, în *Calendarul „Glasul Bucovinei”* pe anul 1929, an X, p. 4-25.

⁵ Zezi R. Căndea, „Învățământul superior”, în *Calendarul „Glasul Bucovinei”* pe anul 1929, an X, p. 61-71, și Mircea Grigorovitz, *Învățământul în nordul Bucovinei (1775-1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, p. 134.

exod dramatic, refuzând să depună jurământul de credință față de România. Profesori aduși din Ardeal, din Basarabia, din Vechiul Regat sau chiar din Macedonia, dar și tineri bucovineni – rector era, în 1920, chiar Ion I. Nistor – au suplinat aceste plecări, românizând învățământul, scoțându-l de sub deliberata tendință de germanizare. Romulus Cândea mărturisea că „nicăieri n-a fost așa de generală și atât de sinceră dorința de a contopi acest colțșor de pământ moldovenesc în marea românismului”¹.

Alte evenimente puteau, de asemenea, să întreină și să cultive orgoliul bucovinenilor, și măcar unul, dinspre viața religioasă, trebuie amintit. Pe lângă faptul că mitropolitul bucovinean Vladimir Repta prezidă primul Senat al României, biserica bucovineană, a cărei mitropolie luase ființă în 1873, după proclamarea dualismului, își păstrează după 1918 acest statut. Pentru că mitropolia rămăsese însă fără episcopie, ea ar fi trebuit să revină la vechile legături cu mitropolia Iașilor, dar asta ar fi însemnat o degradare și poate ar fi stârnit alte reacții antiunioniste. Centrul menajează cu matură înțelepciune orgoliile locului și de aceea i s-a dat mitropoliei bucovinene ca „sufragmă”, cum zice Ion I. Nistor², episcopia Hotinului. În 1929, la zece ani după unire, când *Calendarul „Glasul Bucovinei”* dedică mai multe articole acestui eveniment³, Ion I. Nistor menționa cu satisfacție că azi, „după zece ani de muncă stăruitoare, putem constata cu adâncă mulțumire sufletească că toți cetățenii acestei provincii, fără deosebire de rasă și credință, aderă din convingere la statutul român”⁴. Această opinie a istoricului este mai degrabă expresia dorinței, dacă nu cumva a poziției sale oficiale de ministru și rector, care-l obliga la echilibru și temperanță. Mai mult decât atât, chiar „armonia, prilejuită de entuziasmul Unirii, începu să dispară pe-ncetul dintre românii bucovineni”⁵ și asta imediat după marele eveniment, cauza constituind-o nu atât deosebirile de ideologie – căci ideologiile nu vor fi incompatibile în Bucovina nici mai târziu –, cât micile nemulțumiri personale, orgoliile rănite, invidiile.

„Atacurile” vin din două direcții diferite. În interior, elementul etnic românesc nu este deloc atât de docil pe cât lăsa istoricul să se înțeleagă. Iar în exterior, Bucovina pare să fie tratată tot mai mult cu suficiență, cu superioritate, cu ignoranță. Triumfalismul lui Ion I. Nistor, care, într-un anume fel, confiscase unirea, își arată curând însă subrezenia. Doar peste un an, tot în *Calendarul „Glasul Bucovinei”*, Gavril Rotică deplângea faptul că, cu prilejul celei de-a zecea aniversări a Unirii, Bucovina a fost ignorată, „oropsită și îndosită ca cenușărea din poveste”. „Nu se prețuiește o provincie – spune poetul jignit – numai după întinderea suprafeței și numărul locuitorilor. Valorile morale, pe care istoria le descoperă în pământul și în sufletul unei provincii, își au ele importanța când e vorba de a fixa rangul acelei provincii!”⁶.

Faptul, dacă s-a petrecut cu adevărat, nu e accidental și ține de tribulațiile politice ale momentului. Aluzia la Transilvania, care ar fi avut parte de un alt tratament, ne face să cre-

¹ *Ibidem*.

² „Zece ani de la unire”, în *Calendarul „Glasul Bucovinei”* pe anul 1929, an X, p. 4-25.

³ Cuprinsul numărului e următorul: Ion I. Nistor, „Zece ani de la unire”, Dr. V. Șesan, „Zece ani de la Unirea Bucovinei cu patria mamă pe terenul bisericesc”, Dr. Aurel Morariu, „Cooperatia în Bucovina Românească”, R. Cândea, „Învățământul superior”, V. Grecu, „Școala secundară în Bucovina românească”, Em. Iliuț, „Învățământul primar și normal primar în Bucovina după Unire”, D. Marmeliuc, „Viața politică și presa românilor bucovineni după Unire”, Gavril Rotică, „În slujba gândului și sufletului românesc”.

⁴ Art. cit. în *loc. cit.*

⁵ D. Marmeliuc, art. cit. în *loc. cit.*

⁶ „Oropsirea Bucovinei”, în *Calendarul „Glasul Bucovinei”* pe anul 1930, an XI, p. 82.

dem că este vorba de opoziția dintre partidul național țărănesc (care se formase în 1926 prin fuzionarea partidului țărănesc cu cel al naționaliilor ardeleni) și partidul liberal, căci către acesta din urmă aderaseră în cea mai mare parte bucovinenii. În fapt, partidul democrat al unirii, condus de Ion I. Nistor, fuzionează cu liberalii conduși de Gh. Tătărașcu, aflându-se în al doilea deceniu al perioadei interbelice la remorca lui Carol al II-lea. De aceea și furia unora dintre tinerii bucovinenei la adresa lui Nistor, a liberalilor în genere, și îndreptarea lor către mișcările de extremă dreaptă.

De altfel, pentru a arăta implicațiile politice ale acestor fapte, e suficient să spunem că în 1930, pe 16 mai, ziarul „Glasul Bucovinei”, oficiul liberalilor, este confiscat din ordinul guvernului, iar pe 22 septembrie redacția lui este percheziționată de procuror, de administrația financiară și de zeci de agenți polițieniști. Nu întâmplător, pe 7 noiembrie, Iancu I. Nistor ținea o conferință pe tema *Acțiunilor guvernului național-țărănist față de minoritățile din Bucovina*, în care, probabil, acuză guvernul de ignorarea problemei naționale și de îngăduința față de minorități. Asta nu-i împiedică pe liberalii bucovineni să afirme, propagandistic, înaintea de alegerile din august 1933, că „noi la alcătuirea listei nu ne-am abătut de la principiul nostru, de a colabora în viața publică cu toate minoritățile conlocuitoare [...]. Am luat pe listă reprezentanți ai minorităților ucrainene, evreiești și poloneze”¹.

Să nu uităm că anul în care Gavril Rotică observa această marginalizare a Bucovinei este anul constituirii *noii generații*, care se va așeza sub semnul revoltei. Și cuvintele lui vor fi urmate în curând de ecouri mult mai sonore. În 1931, Ion I. Nistor inaugurează ciclul de conferințe publice de la Universitate, cu o temă despre *Regionalism*. Fără să știm care a fost conținutul ei, se poate bănuși, pe fondul acestor dezbinări politice, că ea reprezenta cel puțin un rechizitoriu la adresa puterii momentului, dacă nu și o, de altfel, insignifiantă, revanșă polemică. În anul următor conflictele capătă o amploare imposibil de ocolit, fapt ce ne face să nu avem deloc încredere în idilismul cu care momentul unirii și anii de după aceea au fost, în general, tratați. După ce la 13 august 1932 începea guvernarea național-țărănistă condusă de Vaida-Voevod, din Bucovina se fac auzite cu tot mai multă vigoare strigăte de revoltă și nemulțumire. Dar nu strict la adresa guvernului, cu implicațiile sale politice, ci cu trimitere la relația dintre *centru și margine*, dintre *capitală și provincie*.

O astfel de polemică, rămasă fără obiect după ajungerea liberalilor, în 1934, la putere, a lăsat amprente adânci asupra tinerei generații, care, nemulțumită de situarea liberalilor în defensivă, se îndreaptă spre legionarism. Așa se și explică, credem, anumite similarități între liberalii de dinaintea ajungerii lor la guvernare și legionarii din spațiul bucovinean, similarități în modul de a gândi problema națională. Pe scurt, niște conflicte între partide au devenit conflicte între provincia unită cu țara în 1918 și patria-mamă.

De altfel, încă de la sfârșitul anului 1931, mai exact la 14 noiembrie, parlamentarii și delegații județeni ai partidului liberal hotărâsc redactarea unui memoriu pe care îl adresează guvernului și în care deplâng situația acestei provincii, „Cea dintâi dintre provinciile alipite care a proclamat unirea necondiționată cu patria mamă” nu mai este reprezentată în guvern și are în fruntea celor cinci județe români care nu sunt bucovineni. Populația, desconsiderată, se simte – se spune în memoriu – jignită în drepturile și interesele ei. Înainte de a se expune problemele politice, culturale, economice, de administrație publică etc., se precizează că „ceea ce prin eforturi mari s-a clădit în primii ani după unire, astăzi a ajuns să se clatine și este pe cale de a se prăbuși, dacă nu se vor lua măsuri grabnice de îndreptare”. Să fie tonul acesta „apocaliptic” numai expresia unor confruntări de partid mascate sau

¹ f.n. „Candidații noștri la Cernăuți”, în *Glasul Bucovinei*, an XV, nr. 3825, 7 iulie 1932, p. 1.

chiar una a realităților amenințatoare? Faptul în sine aproape că nu are importanță. Cert este că astfel de cuvinte lasau urme adânci în conștiința publică bucovineană, care avea de ce să se simtă părăsită, dar și posesoarea unui românism pe care-l credea mai autentic. Tot memoriul poate fi rezumat la următoarea frază: „În vremurile acestea cumplite, când într-o provincie de hotar ca Bucovina autoritatea de stat nu este destul de activă, când siguranța publică este serios primejduită, când pe chestiunea suferințelor sociale mai accentuate aci decât în alte părți, curentele extremiste, alimentate de dincolo de Nistru, câștigă mereu teren, nu considerațiuni strâmte de partid, ci interese superioare de stat ne-au îndemnat să redactăm acest memoriu”¹. Simțindu-se cea mai nedreptățită provincie, în condițiile gravei crize economice dintre decenii, Bucovina crede că devine un fel de colonie a Ardealului. Noul guvern Vaida, care includea un ministru al Basarabiei, pe Pan Halippa, și unul al Transilvaniei, pe Hațieganu, provoca în „Glasul Bucovinei”, ca primă reacție, următoarele cuvinte: „Numai Bucovina, ca singură provincie, n-are absolut niciun ministru reprezentant, nici măcar ca subsecretar de stat. Motivele sunt două: desconsiderarea sistematică a Bucovinei din partea guvernului ardelenesc Vaida și lipsa unei personalități proeminente la național-tărâniștii din Bucovina”². Imediat după eveniment, editorialele cotidianului anunță tot felul de zvonuri și pericole. Unul, nesemnat, din 11 noiembrie 1932, se intitulează simptomatic *Evacuarea Bucovinei de așezămintele ei publice și culturale*. După ce mai multe școli fuseseră desființate, erau amenințate cu desființarea bugetară Conservatorul și Teatrul Național, mai multe judecătorii de ocol, iar Universitatea risca să fie mutată la Craiova. „Nepăsarea vinovată a guvernului față de problemele bucovinene se reoglindește în ceea ce se petrece în jurul Teatrului Național, unde stagiunea nici până astăzi nu a putut fi deschisă din cauza tulburărilor studențești și insuficienței celor ce conduc teatrul”³.

Pe de altă parte, carențe ale societății românești – condamnate de toată tânăra generație, uneori în atacuri publicistice fulminante (la drept vorbind, *Schimbarea la față a României* se naște din disperarea de a trăi într-un infern moral) – lezează conștiința „superiorității” bucovinenilor și le stimulează cultivarea diferenței, a propriei identități. Nota Traian Chelariu în jurnalul său, iar precizarea, publicată în *Zilele și umbra mea*, este din 4 iunie 1934: „La noi în țară putreziciunea e la culme. Camarilă diabolică, guverne neputincioase, defraudatori de milioane, injustiție, deznădejde, resemnare, indiferență, preacurvie, trădare, ignoranță și toată lepra sufletească! În iad nu e mai rău. Unde vom ajunge? Ce se va alege din bietul nostru popor?”⁴ Nici nu se putea un tablou mai înspăimântător – el este implicat și în atitudinile lui Mircea Streinul sau ale oricărui tânăr scriitor cernăuțean –, tablou care impune găsirea unor soluții, căutarea salvării. Iată ce scria cu câțiva ani mai devreme, în 1930, același Traian Chelariu: „Discuții cu colegii, în chestiuni politice la ordinea zilei: regele, Lupeasca, partidele, dictatura apropiată pe deoparte, sprijinite de o armată bine plătită, și pe de altă parte optzeci la sută din populația țării nemulțumită, sincer nemulțumită, tineretul anchilozat [...], toate vestesc începutul sfârșitului”⁵.

Oare întâmplător este aceasta epoca în care noua generație de scriitori bucovineni își definește profilul? Oare întâmplător tocmai spre sfârșitul acestei luni cotidianul consemnează întâia șezătoare a „Junimii Literare”, care are sensul unei sărbătoriri a unirii?

¹ „Memoriul Bucovinei”, în *Calendarul „Glasul Bucovinei”*, 1932, an XII, p. 39-56.

² f.a., „Noul guvern Vaida. Numai Bucovina fără ministru”, în *loc. cit.*, nr. 3855, din 13 aug. 1932.

³ Art. cit. în *loc. cit.*

⁴ *Zilele și umbra mea, Pagini de jurnal 1929-1936, Jurnal de șantier Salva-Vișeu*, 1948, Ediție și cuvânt-înainte: Corneliu Popescu, Junimea, Iași, 1976, p. 211.

⁵ *Idem*, p. 48.

Comemorarea „e anticipată de vecernia literară a tineretului. Una cum nu s-a mai ținut de la război până ieri seară în făgoasa Arboroasă”¹, la care au participat Traian Chelariu, Iulian Vesper, Ion Roșca, Gh. Antonovici, Mircea Streinul, Ghedeon Coca, Barbu Slușanschi, Aurel Putneanu, Ilie Grămadă, Vasile Posteuca, George Drumur, George Nimigean, Neculai Roșca, adică toți cei care, foarte tineri fiind, își încercau deja forțele pe tărâmul literaturii².

Între timp, sub guvernarea Tătărescu, Ion I. Nistor, inițiatorul din umbră al unor astfel de întruniri și apărătorul tinerei generații, devine ministru de stat. De pe această poziție era și firesc să acuze, de câte ori avea prilejul, naționalismul contemporan de agresivitate. Editorialele de acum, nesemnate, dar scrise de tineri, se numesc *Naționalism constructiv* (nr. 4228 din 17 ianuarie 1934), *Ce înseamnă naționalism* (20 ianuarie 1934, nr. 4231), *Politică și cultură* (T.C. Grossu, 21 ianuarie 1934, nr. 4232), și în ele se militează pentru atenuarea exagerărilor naționaliste și pentru subordonarea principiului politic celui cultural. Prin mai, în același an, tot T.C. Grossu (adică Iulian Vesper), scrie despre *Cazuri și accidente naționaliste* (nr. 4305 din 8 mai 1934), dar și despre *Principalii vinovați* (nr. 4307 din 10 mai 1934). Dacă până acum nu se pusese prea clar problema unei confruntări între generații, pe acest fond politic, autorul, care deveni în curând director de minister, nu putea să ignore inferioritatea elementului românesc în Bucovina față de evrei și nemți. Cum vina nu mai putea fi dată pe național-tărăniști, ea se îndreaptă spre „bătrânii” care au realizat, în fapt, unirea. „Generația dinainte de război considerând procesul naționalist încheiat odată cu Unirea Bucovinei s-a mulțumit să fie cel mult vag politică. Rezultatul: a educat o generație fără axa centrală naționalistă, imperativ categoric pentru Bucovina”³. Oricum, Ion I. Nistor este cel care încearcă acum să dea tinerei generații măcar impresia că ea există din plin. Dar o parte a generației se simte atrasă de entuziasmul violent al nemulțumirii pe care, într-o primă fază, chiar liberalismul îl cultivase și pe care acum și-l asumă mișcările extreme de dreapta. Și asta cu atât mai mult cu cât Traian Brăileanu – profesor celebru, ca să spunem așa, al Universității cernăuțene – este unul dintre primii ei membri.

Se pare că motive autentice pentru nemulțumiri existau. În „Freamătul”, de exemplu, revistă care apărea la Siret, se spune: „Azi, deși au trecut cincisprezece ani de la unire, nu poate fi încă vorba de o viață adevărat românească în acest oraș”⁴, și în același număr altcineva precizează: „Auzi astăzi, după 16 ani de la unire, la Siret, așa de puțin grai și afli așa de puțin suflet românesc, încât ți se strânge inima de durere. // La fel și Cernăuții, oraș ale cărui începuturi se pierd în negura vremilor străbune, apare astăzi așa de înstrăinat încât, trăind în mijlocul său, te poți crede în orice altă țară, numai în România nu”⁵.

În acest context, este cu totul firească preocuparea tinerei generații, aceea care, cum spunea Traian Chelariu, se găsea în 1918-1919 la începutul studiilor secundare⁶, pentru „imperativele vremii”, pentru „făgașul istoriei”, pentru o recuperare energetică a identității românești, împotriva elementului alogen din Bucovina, dar și împotriva capitalei care părea să fie expresia străinismului. Acestea nu erau motive peste care să se poată trece prea ușor, căci atmosfera de *Sturm und Drang* nu poate fi ruptă de conjunctura în care românii din

¹ E. Ar. Zaharia, „Aperitive literare”, în *Glasul Bucovinei*, nr. 3940 din 30 noiembrie 1932, p. 2.

² *Apud* George Drumur, „Entuziasta sărbătorire a revistei «Junimea literară»”, în *Glasul Bucovinei*, nr. 4314 din 20 mai 1934, p. 2.

³ „Principalii vinovați”, în *loc. cit.*, p. 1.

⁴ N. Ițcuș, „Între ieri și între azi”, în *rev. cit.*, an II, nr. 35, mai 1934, p. 3-7.

⁵ Constantin Nati, „Meleaguri străbune”, *loc. cit.*

⁶ *Apud* „Pagini de antologie din poezia bucovineană”, în *Freamătul*, an V, nr. 1-4, 1937.

Bucovina traiseră impactul unirii, cu toate consecințele ei, nu toate faste. Indiferent de ce s-a întâmplat ulterior, fapte care au confirmat nemulțumirile din acești ani, indiferent de felul în care scriitorii bucovineni au încercat să se impună, acești ani, de la cumpăna celor două decenii, sunt anii formativi. Și dacă ar fi să facem un portret-robot al scriitorului bucovinean din această perioadă, am spune că trăsătura lui definitorie ar fi conflictul interior dintre credința că se află în posesia celor mai adânci date ale ființei naționale, care îi cultivă un complex de superioritate, și constatarea că nu poateocoli capcanele unei expresii încă fără tradiție, că este marginalizat cu deliberare. Pe de altă parte, când celelalte etnii din Cernăuți aveau ramuri culturale prospere, românii se simt, în continuare, lipsiți de vigoare și sub pericolul iminent al pierderii identității. În felul acesta, complexul de superioritate se transformă în mărturisire de sine narcisiacă, iar „timiditatea” literară ia forma violenței agresive față de ceilalți. Tânăra generație de scriitori bucovineni, chiar cei care, ca Iulian Vesper sau Traian Chelariu, au refuzat asumarea ultimelor consecințe ale unui astfel de „portret”, nu poate fi definită în afara acestei situații care stă la temelia mișcării iconariste.

De aceea s-a și ajuns la credințe precum aceasta, a lui Liviu Rusu, care, departe de a fi izolată, exprima tumultul unei voci comune a provinciei: „Există în cultura românească o problemă a Bucovinei, cel puțin o punem noi cei din partea asta a țării atunci când ne frământă viziunea unui destin românesc”¹. Căci, trebuie spus, când a crezut că centrul se pierde în detalii moderniste – și ignorarea provinciei era consecința unui astfel de fapt, căci modernismul era identificat cu iudaismul, cu tehnicismul, cu subiectivitatea etc. –, atunci bucovinenii veneau cu un mod ființial recuperator, pe care credeau că îl pot oferi ca model întregii țări. Lucrurile reies cu destulă claritate din cuvintele aceluiași Liviu Rusu, spuse în continuarea celor de mai sus: „În configurația ținuturilor românești, Bucovina a reușit de mult să fie o unitate distinctă. Acestei unități spirituale trebuie să-i recunoaștem anumite caracteristici. În Bucovina, cultura românească s-a născut din reacțiunea națională împotriva cotropirii și nu din spirit de imitație [...]. Dar hotărâtoare este o atmosferă de nord, care imprimă artei noastre populare și culte un sentiment spațial înalt-gotic aproape”².

De o astfel de opinie s-a „contaminat” mentalitatea generală a bucovineanului care nu ar nega „marginalitatea” Bucovinei dacă nu ar ști că ea este, de fapt, reală. Dr. Ilie Corfus, într-un articol consacrat împlinirii a două decenii de la Unire, mărturisirea că „Bucovina anului 1938 nu e o regiune de umplură în regatul României. Ea este panteonul național”, continuă el, înșiruind toate motivele care ar susține o astfel de afirmație. Iar spre sfârșit folosește exact tonul iconarilor, deși articolul era publicat în „Junimea Literară”: „Dar nu numai atât, Bucovina este pentru entitatea românească de pretutindeni, o stare de conștiință națională, etică și morală, o tendință de înălțare permanentă [...]”³. În același sens, sub autoritatea cuvintelor apologetice despre Bucovina ale lui Alecsandri („vesela grădină”), Eminescu („diamant din stema lui Ștefan”) sau Iorga („cunună a Moldovei”) sau „o țară dumnezeiască”) și sub drama apropiatei răpiri a Bucovinei de către sovietici, Dumitru Marmeliuc, fost primar al Cernăuților ajuns profesor la Universitatea din București, susținea că „Bucovina este pentru români ceea ce sfântul mormânt înseamnă pentru pelerinii creștini sau Mecca pentru cei mahomedani”⁴.

¹ „Pentru un fenomen cultural al Bucovinei”, în *Iconar*, an II, nr. 10, iunie 1937, p. 4.

² *Ibidem*.

³ „Unirea Bucovinei”, în *loc. cit.*, an XXVII, nr. 1-12, ianuarie-decembrie 1938, p. 25-35.

⁴ „Bucovina în cultura neamului”, Extras din *Revista cursurilor și conferințelor universitare*, București 1944, p. 3.